

ne vej formidledes kulturværdier. I anden fase kom kvinder på arbejdsmarkedet, men betød det andet for arbejderkulturen end udvidede forbrugsmuligheder? I tredje fase giftede faglærte mænd fra arbejderklassen sig med kvinder fra mellemlagene (såsom sygeplejersker, socialrådgivere og folkeskolelærere), men betød det noget for arbejderkulturen?

Andersens afgrænsning af arbejderklassen sætter således grænserne for projektet, og det er synd, for det antydes, at den kulturelle indfaldsvinkel kunne være udgangspunkt for en reformulering af den traditionelle klassemodel: Kulturen kan måske kategorisere samfundsmæssige forskelle, der ikke længere anerkendes økonomisk og politisk.

Den arbejderkultur, Andersen fremstiller, er hæmmet af arbejderklassedefinitionen, så det, læseren får, er en snæver mandearbejderkultur, der til tider tenderer det nostalgiske. Men som sådan er bogen vigtig, ikke kun fordi den er et indlæg i et ellers tyndt beskrevet område, men også fordi den er både velfungerende og velskrevet. For god ordens skyld skal det tilføjes, at Andersen selv betegner sit projekt som tværfagligt. Dette betyder, at bogen ikke lever op til de enkelte fags videnskabelige kriterier. Og faghistorikere vil da også finde hans omgang med kilderne lemfældig, men som inspirationskilde til samtidshistorie er bogen bestemt anbefalelsesværdig.

Anne Trine Larsen

Mette Skougaard (red.): *Landbrugskonsulenter fortæller. Om landbrugskonsulenternes liv og virke fra 1930'erne til vor tid.* (Landbohistorisk Selskab, 1999). 110 s., 148 kr.

Nærværende fremstilling indeholder en gengivelse i uddrag af ni landbrugskon-

sulenters erindringer om deres liv og virke fra 1930'erne og frem til ca. 1990. Baggrunden for fremstillingerne er et større materiale indsamlet på initiativ af Landbohistorisk Selskab og Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser i 1992. På baggrund af udarbejdede spørgelister henvendte man sig til landbrugskonsulenterne med bistand fra Foreningen af danske Landbrugskonsulenter med anmodning om besvarelse.

For såvel udviklingen af dansk landbrugs produktionsstruktur og metoder som for udviklingen af dets organisationssammenhold (det sidste med et par markante undtagelser) har landbrugskonsulenterne som faglige rådgivere haft en afgørende indflydelse siden den spæde start i 1861. Det startede med mejerikonsulenter, og fra 1887 etableredes statsstøtte til privatansatte husdyrbrugskonsulenter, hvilket medførte, at de kunne finde ansættelse hos de enkelte landboforeninger. Denne ordning videreudvikledes i 1895 med planteavl-konsulenter, i 1915 med regnskabs-, grundforbedrings- og havebrugskonsulenter, og i 1928 kom konsulentordninger for husholdning og ungdomsarbejde. Ud over landboforeningerne begyndte også husmandsforeningerne at ansætte konsulenter, og for at have økonomi til den stigende mængde af specialkonsulenter måtte organisationsformerne centraliseres ud over de lokale sogneforeninger til kredsforeninger og amtsforeninger. I 1920 var der i alt 207 landbrugskonsulenter ansat, og det anføres, at antallet i 1996 var 964 aktive landbrugskonsulenter. Udviklingen i antallet af landbrugskonsulenter er altså omvendt proportional med udviklingen i landbrugssektorens andel af bruttonationalproduktet; men forholdet er selvfølgelig ikke helt så paradoksalt, som det lyder, da landbrugssektoren i sig selv har udviklet sig eksplosivt siden mekaniseringen, sammenlægningerne,

forøgelsen af anvendelsen af kunstgødning, pesticider etc. i 1950'erne. I det seneste tiår har det jo, med rette eller urette, forekommet mange, at landbrugsorganisationerne i deres holdning til udviklingen inden for landbrugssektoren og i deres stillingtagen til løsningsmuligheder for en bæredygtig udvikling er stivnet i forældede og selvtilstrækkelige organisationsformer og holdninger.

Det er derfor en central opgave for den samfundshistoriske forskning og formidling, der her er udført gennem såvel materialeindsamling som den foreliggende udgivelse. Uddragene er delt op i afsnit om planteavlskonsulenter, husdyrbrugskonsulenter, konsulenter for regnskab og driftsøkonomi, foreningsliv, politisk virke og særlige beskæftigelser samt endelig tilbageblik.

Vi kommer vidt omkring med skildring af uddannelsen på landboskole og landbohøjskolen og af markvandring, avlsarbejde, dyrskuer og politisk arbejde. Bidragene bliver hermed også et vigtigt socialhistorisk dokument. Man har svært ved at fremhæve nogen frem for andre; men personligt havde jeg f.eks. stor fornøjelse af Rudolf Jensens fortælling om »Kartoffelarbejdet« fra 1940 og frem til 1978. Jeg synes, at det er lykkedes at fremstille en læseværdig bog, der som menneskeligt dokument er et vigtigt supplement til statistikken, ligesom den kan bidrage til mere nuancerede holdninger til de aktuelle problemer mellem landbrugssektoren og det øvrige samfund – og måske også til lidt selvransagelse inden for landbruget selv.

Finn Stendal Pedersen

Jacob Christensen: *Socialpolitiske strategier 1945-1972. Undersøgelse af udviklingen i de politiske aktørers socialpolitiske målsætninger og dens betydning for de sociale udgif-*

ter. (Odense Universitetsforlag, 1997). 254 s., 250 kr.

Politologen Jacob Christensen har for nyligt fået udgivet sin i øvrigt meget roste biografi om K.K. Steincke. *Socialpolitiske strategier 1945-1972* er skrevet før Steincke-biografien og er en revideret udgave af forfatterens ph.d.-afhandling fra 1992 med samme titel. Denne afhandling har længe stået som et vigtigt bidrag til forskningen om den danske velfærdsstat, og det er på tide, at den endelig er blevet publiceret.

Titlen på bogen angiver, at forfatterens fokus er på de politiske partiers socialpolitiske strategier. Udgangspunktet for bogens undersøgelse er dog spørgsmålet, hvorfor væksten i de offentlige udgifter eksploderede i tiden efter 1945. Dette spørgsmål udspringer tydeligvis af projektet »Dansk politik under forandring 1945-85«, inden for hvilket bogen udgør et af bidragene. I formuleringen af dette forskningsprojekt har Niels Thomsen nemlig anlagt den synsvinkel på velfærdsstatens etablering, at den først og fremmest var en vækst i offentlige udgifter.

Indledningsvis diskuterer forfatteren to politologiske undersøgelser af stigningen i de offentlige udgifter samt dansk og international forskning i velfærdsstaten. Han drager den konklusion, at de ideologisk-kognitive faktorer i en analyse af velfærdsstaten er blevet noget overset i forskningen. Disse faktorer bør undersøges grundigt, idet det »filter«, de udgør, i høj grad bestemmer, hvilken offentlig udgiftspolitik den politiske elite opfatter som fornuftig. Mere konkret antager forfatteren, at der i Danmark skete et skift fra en residual til en institutionel velfærdsstat i årene omkring 1960. Forskellen mellem disse to modeller er, at den residuelle velfærdsordning målrettet tildeler en udpeget gruppe i befolkningen den sociale ydel-